
Néhány fogyasztóvédelmi és versenyjogi kérdés büntetőjogi megközelítésben

Balla Lajos^{*}

1. Bevezetés

Ezúton szeretném megköszönni a felkérést. Megtisztelő számomra, hogy szerény írással Farkas Ákos professzor úr születésnapjára köszöntésén részt vehetek. Írásom témájául a fogyasztóvédelem és a versenyjog néhány kérdésének büntetőjogi szempontból történő vizsgálatát választottam, a magyar szabályokat véve alapul.

A témaválasztást az indokolja, hogy jól érzékelhetően az 1980-as, 90-es évektől kezdődően a fogyasztóvédelmi és versenyjogi szabályok különös jelentőséghez jutottak. Nemcsak a polgári jogi vonulat megerősödésének lehetünk tanúi, hanem a büntetőjogi védelem is jóval karakteresebbé és koncentráltabbá vált az említett időszaktól kezdődően. Az elszórt, különböző különös részi fejezetekben elhelyezett szabályok a hatályos Büntető Törvénykönyvben önálló fejezetbe kerültek. A hatályos Btk-ban egymás mellett találunk fogyasztóvédelmi és a versenytársak magatartásának szabályozásáról rendelkező tényállásokat.

Az előbbieket mellett nem mellékes annak érzékeltetése sem, hogy a büntetőjogi szabályokban hogyan jelennek meg a fogyasztóvédelemhez és a versenyjoghoz kapcsolódó fogalmak.

2. A fogyasztóvédelmi és versenyjogi büntető szabályok a Csemegi-kódextől napjainkig

Azt szokták mondani, hogy a fogyasztóvédelem és a versenyjog a XX. és a XXI. század szellemi terméke. Ez a megállapítás nyilvánvalóan igaz a büntetőjogi szabályokra is, azonban témánk szempontjából a Csemegi-kódexben is találhatunk olyan tényállást, amely a későbbi szabályozás tükrében fogyasztóvédelmi elemeket tartalmaz.

^{*} Debreceni Ítéltábla elnöke; címzetes egyetemi docens, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Az 1878. évi V. törvénycikk 314.§ és 315. §-ban felismerhetjük a későbbi szabályozás alapjait.¹

Az idézett normaszövegből következően megállapítható, hogy a Csemegi-kódex a közegészség elleni bűntettek és vétségek között, mely a kódex XXI. fejezetében található, helyez el egyébiránt fogyasztóvédelmi büntető jogszabályokat, s ezek a szabályok a mindenki által elérhető „közfogyasztás tárgyait képező s elárúsításra vagy szétosztásra rendelt termékekhez” kapcsolódnak.

A Csemegi-kódex szabályai hosszú ideig voltak hatályban. E rendelkezések megjelennek a Dr. Auer György összeállításában készített Hatályos Büntetőjog Szabályaiban.²

Az 1950-es években az említett fogyasztóvédelminek is tekinthető rendelkezés megtalálható a hatályos anyagi büntető jogszabályok hivatalos összeállításában is.³ Az előbbiekkal kapcsolatosan megjegyzem, hogy a II. világháborút követően megjelenő és a BHÖ-ben, illetőleg a részben későbbi szabályokban elhelyezett árdrágítás és közellátás elleni bűncselekményeket nem tekintem olyan tényállásoknak, amelyek fogyasztóvédelmi tartalommal bírnának.⁴

Tehát a fogyasztóvédelmi tényállások intézménytörténetével kapcsolatosan a következő állomás az 1961. évi V. törvény megjelenése. E körben nemcsak a megjelenő új jogi normák tekintendők fontosnak, hanem a jogi normák mellett elhelyezett miniszteri indokolás szövege is figyelemre méltó.

Az 1961. évi V. törvény a közbiztonság és közrend elleni bűntettek között szabályozza az ártalmas közfogyasztási cikkekkel elkövetett bűntettet, illetőleg szintén e XII. fejezetben írja le a kútmérgezés bűncselekményét.

Mindkét tényállás bár a közbiztonság és közrend elleni bűntettek között kerül elhelyezésre a Büntető Törvénykönyvben, fogyasztóvédelmi tényállásnak is tekintendő.⁵

¹ 1878. évi V. törvénycikk 314. § A ki a közfogyasztás tárgyait képező s elárúsításra vagy szétosztásra rendelt élelmi cikkek közé az egészségére ártalmas kever, vagy kevertet; úgyszintén az, aki az akként meghamisított vagy életveszélyes vagy élelmi cikkekkel elárúsítás vagy szétosztás céljából, boltjában vagy más áruhelyen vagy raktárában tartja: közegészség elleni vétséget követ el, és egy évig terjedő fegyházzal, ezen belül 100 Ft-tól 1000 Ft-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

315. § A ki használatban lévő kutat, vízvezeték, víztartót megmérgez, úgy szintén a ki életveszélyes, vagy az egészségre ártalmas kevert valamely élelmi cikket (314. §) – ennek veszélyes vagy ártalmas tulajdonságát elhallgatva, elárúsít, áruba bocsát vagy szétoszt: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal; s ha ebből valakinek súlyos testi sértése vagy halála következett be – amennyiben egy gyilkosság nem forog fenn – tíz évtől tizenöt évig terjedő fegyházzal büntetendő.

² DR. AUER György (összeállította): *A hatályos büntetőjog szabályai*. Igazságügy Minisztérium Kiadványa, Budapest, 1947.

³ Igazságügy Minisztérium: *Hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása*. Jogi és államigazgatási Könyv- és Folyóirat Kiadó, Budapest, 1952. (lezáratott 1952. augusztus 31.) 184. valamint 185. és 122.

⁴ XIII. fejezet: árdrágító és közellátás elleni bűncselekmények 269. valamint 270. és 271.

⁵ 1961. évi V. törvény 196. § (1) Aki forgalomba hozatal céljából olyan közfogyasztásra rendelt cikket készít, vagy tart, mely az egészségre ártalmas, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Aki az (1) bekezdésben megjelölt cikket forgalomba hozza, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűntettet gondatlanul követi el, egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy javító-nevelő munkával büntetendő.

A törvényhez tartozó miniszteri indokolás szerint az ártalmas közfogyasztási cikkel elkövetett bűntett tényállása veszélyeztetési jellegű és kibővíti a BHÖ. 184. pontja tényállását, amely csak élelmi cikkekről szól és pontosabban megjelöli az elkövetés tárgyát.

Az ártalmasság vonatkozásában azt a megállapítást teszi, hogy a bírói gyakorlat is elfogadta az említett megállapítást, miszerint csupán olyan ártalmas közfogyasztási cikk tekinthető elkövetési tárgynak e tényállás vonatkozásában, amelyekben az ártalmasság a cikknek nem rendes, megszokott tulajdonsága, hanem abban e tulajdonság előfordulása rendellenes jelenség. A bírói gyakorlat, illetőleg a miniszteri indokolás ebben a körben utal arra, hogy a nikotin tartalmú dohánytermékben nem rendellenes tulajdonság a nikotin tartalom, illetőleg utal a metil- és etilalkohollal kapcsolatos tragikus forgalmazási, fogyasztási esetekre.⁶

A közbiztonság és közrend elleni bűntettek közé került elhelyezésre a kútmérgezés tényállása.⁷

A tényállással összefüggésben a korabeli gyakorlat, így a miniszteri indokolás is utal arra, hogy bár a cselekmény igen ritka, a mérgezés fogalom a tényállásban nem szűk értelemben vett mérge alkalmazásában, hanem általában olyan anyaggal követhető el, melynek révén a víz fogyasztása az életre vagy az egészségre veszélyessé válik.

A tényállás egyébként annak fogyasztóvédelmi jellege mellett erőteljes közfogyasztási jelleggel rendelkezik.

A miniszteri indokolás utal is arra, hogy az alapcselekmény elkövetőjét ugyanaz a büntetés fenyegeti, mint azt, aki az egészségre ártalmas közfogyasztási cikket forgalomba helyez.

E törvény a népgazdaság elleni bűntettekkel kapcsolatos XIII. fejezetben szabályoz olyan tényállásokat, melyek további fogyasztóvédelmi szabály jelleggel bírnak. Ilyen tényállásként jelenik meg a törvényben a rossz minőségű ipari termék forgalomba hozatala.⁸

A rossz minőségű ipari termék forgalomba hozatala tényállása a továbbiakban bünteti az ipari termék minőségének megállapítására vonatkozó szabályok megszegését, illetőleg az országos szabvány által megállapított kvalitások vonatkozásában tartalmaz büntetőjogi szabályt, a külkereskedelmi forgalomban megjelenő ipari termék minőségével kapcsolatos megállapításokat ír le.

⁶ POPOVICs Béla (szerk.): *A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962. 331.

⁷ 1961. évi V. törvény 197. § (1) bekezdés: Aki kutat, forrást, vízvezetékét vagy egyéb olyan víztárolót, amelynek vizét ivóvízként használják, az egészségre ártalmas anyaggal beszenyvez, vagy vizét fogyasztásra más módon alkalmatlanná teszi, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁸ 1961. évi V. törvény 230. § (1) Ipari vagy kereskedelmi vállalat vagy szövetkezet vezető munkakört betöltő vagy minőségellenőrzést végző dolgozója, aki rossz minőségű ipari terméknek jó minőségű terméként való forgalomba hozatala iránt intézkedik vagy annak forgalomba hozatalát, bár ez munkakörénél fogva kötelessége volna, nem akadályozza meg. Amennyiben súlyosabb bűntett nem valósul meg, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A tényállás (2) és (3) bekezdése az említett magatartáshoz jelentős mennyiségű vagy értékű ipari termékre vonatkozó minősített esetet ír le, míg a (3) bekezdés pedig a népgazdaság érdekeit súlyosan sértő magatartást pönalizálja e tényállásban, továbbá a (4) bekezdés a gondatlan elkövetés megvalósítását is büntetéssel fenyegeti.

A 232. § (4) bekezdése szerint rossz minőségű az olyan ipari termék is, amely rendeltetésszerű céljára nem használható vagy használhatósága jelentős mértékben csökkent.

Kétségtelen, hogy a tényállás fogyasztóvédelmi attitűdököt is tartalmaz, azonban a miniszteri indokolás szerint a szabályozás célja az ipari termékek megfelelő minőségéhez fűződő fontos közérdek mellett az ipari termelés biztonságának szavatolása is.

A következő fogyasztóvédelmi célú bűncselekménynek is tekinthető, e törvény 233. § (1) és (2) bekezdésében meghatározott minőség hamis tanúsítása című tényállás.⁹

Az említett rendelkezés a rossz minőségű ipari termék forgalomba hozatala című tényálláshoz kapcsolódik. Célja az említett termékekkel kapcsolatosan annak megakadályozása, hogy a tényleges minőségi kvalitások helyett valótlan tartalmú minőségi bizonyítvány beszerzésével igazolják a termék minőségét, amellyel összefüggésben a termék tényleges minősége nem felel meg a hamis minőségi igazolásban foglaltaknak.

Az említett körrel összefüggésben további tényállást tartalmaz e Büntető Törvénykönyv, mégpedig a hamis jelzéssel ellátott termék (termény) forgalomba hozatala nevű bűncselekményt.¹⁰

A miniszteri indokolás utal arra, hogy ez a tényállás a kódex hatályba lépésekor létező jogi szabályozás több tényállását foglalja össze és egészíti ki.

Az utalások között megjelenik a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvény 16. §-ra történő megjegyzés is az alábbiak szerint: „Idevágó rendelkezéseket tartalmaz továbbá a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvény 16. §-a (szédelő feldicsérés), 17. § (bitorlás), és 18. §-a (utánzás). Ezek a rendelkezések azonban csak a sértett szempontjából szemlélték a kérdést és idejüket múlt szabályoknak tekinthetők.”¹¹

Az előbbieken idézett miniszteri indokolás kétségessé teszi a feltételezést, miszerint az eddig idézett tényállások ténylegesen a fogyasztók érdekében kerültek be a törvénykönyvbe. Ez utóbbi aggályt támasztja alá az is, hogy e tényállások helyéül a korabeli jogalkotó az 1961. évi V. törvény XIII. fejezetét választotta, mely a népgazdaság elleni bűntettek címmel került becikkelyezésre. Ez utóbbiból az is következik, hogy a jogalkotó elsődleges célja a népgazdaság korabeli rendjének biztosítása, ezzel együtt a tervgazdálkodással összefüggésben megjelenő, a jogalkotó álláspontja szerint a tervgazdálkodással összeférhetetlen magatartások

⁹ 1961. évi V. törvény 233. § (1) Aki minőségi bizonyítványban vagy minőséget igazoló más okiratban termék vagy termény minőségéről valótlan adatot tanúsít, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Aki a büntetett gondatlanul követi el, egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy javító-nevelő munkával büntetendő.

¹⁰ 1961. évi V. törvény 234. §. Aki terméket vagy terményt olyan minőségi jellel, szabványjellel, vagy más jelzéssel ellátva hoz forgalomba, amelynek az nem felel meg, vagy nem a valódi, hanem más előállító megjelölésével hoz forgalomba, illetve a forgalomba hozatal iránt intézkedik, amennyiben súlyosabb büntetést nem valósul meg, egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy javító-nevelő munkával büntetendő.

¹¹ POPOVICS Béla (szerk.): *A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962. 390.

üldözése volt. Amiért mégis feltüntettem e tényállásokat, mint fogyasztóvédelmi tényállásokat, ennek az az oka, hogy az átlagvásárló vonatkozásában, legyen az természetes személy vagy egyéb állami gazdálkodó szervezet, jelentősége volt annak, hogy rosszmínőségű ipari termék került-e forgalomba, jelentősége volt a minőség esetleges valótlan tanúsításának, illetőleg annak, hogy hamis jelzéssel ellátott termék forgalmazására került sor.

Ez indokolja egyébként az árdrágítás, illetőleg a vásárlók megkárosítása nevezetű tényállásokra utalást is.¹²

Az említettek szerint a vásárlók megkárosítása tényállásának a törvényben történő rögzítésére a korabeli jogalkotó azért talált módot, mert „a külföldi szocialista törvények legtöbbje tartalmaz olyan speciális rendelkezést, mely a vásárló közönséget védi a hamis méréssel, számolással és más hasonló károsító cselekménnyel szemben.”¹³

Szükséges megjegyezni, hogy az 1961. évi V. törvény a 240.§-ában tartalmazza a közellátási büntett tényállását. A korábban a BHÖ. 269-270. §-aiban rögzített bűncselekményhez képest a kódex egy egyszerűsített tényállást tartalmaz, nyilvánvalóan nem fogyasztóvédelmi céllal, hanem kifejezetten a népgazdaság elleni bűncselekményekhez kapcsolódó szemlélettel. A törvényi tényállás szerint a cél az, hogy alapvető termékek forgalmazásának biztosításán keresztül a személyes szükségletek alaptermékekre vonatkozó kielégítését biztosítsa.

Az 1961. évi V. törvényben foglalt szabályozás tehát kétségtelenül tartalmaz fogyasztóvédelmi elemeket. Azonban a szabályozás elsődleges célja nem a fogyasztók szerteágazó igényeinek a kielégítése, illetőleg ezen igényeknek a kielégítésének büntetőjogi eszközökkel történő biztosítása volt. A korabeli jogalkotó az idézett tényállásokkal összefüggésben egészen más szemszögből szabályozott. E szabályozás a korabeli tervgazdálkodás feltételei biztosítását célozta. Ez a cél mutatkozik meg a hivatkozott tényállások Btk-beli helyében, illetőleg a tényállások egymáshoz való viszonyában is.

A korabeli tényálláshoz képest jelentős módosuláson ment keresztül az 1978. évi IV. törvényben megjelent tényálláscsoport, amely már kifejezetten a Btk. XVII. fejezetben jelenik meg, a gazdasági bűncselekmények körében és e tényállások vonatkozásában igen jelentősek azok a novelláris módosítások, melyek a rendszerváltás után módosították az 1978. évi IV. törvény idevonatkozó rendelkezéseit.

E rendelkezésekben már nemcsak a fogyasztói érdekeknek a gazdasági terv szemüvegén keresztül történő biztosításáról van szó, hanem megjelenik a fogyasztói érdekek és a fogyasztói szokások biztosítása mellett a versenytársak érdekeinek a védelme, illetőleg bizonyos körben a szabadverseny, és a piacgazdaság feltételeinek megteremtése.

¹² 1961. évi V. törvény 238. § (1) Aki a) áruért a hatósági árnál magasabb árat, b) a hatósági ár hiányában pedig olyan árat követel, köt ki vagy fogad el, amely a méltányos hasznot meghaladó nyereséget foglal magában. [...] az árdrágítás tényállását valósítja meg.

239.§ (1) Aki a kiskereskedelem körében hamis méréssel, számolással vagy az áru minőségének megrontásával a vásárlókat megkárosító tevékenységet folytat, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő [...].

¹³ POPOVICS: i.m. 401.

A rendszerváltást követően az 1978. évi IV. törvény több, a fogyasztókra és a versenytársakra is vonatkozó novelláris változáson esett át. E módosító rendelkezések igyekeztek korszerűvé tenni a szabályozást, a részben már korábban megjelent tényállásokkal összefüggésben.

Az 1978. évi IV. törvény XVII. fejezetébe, a gazdasági bűncselekmények című fejezetbe kerültek át azok a tényállások, amelyekről a korábbi szabályozás kapcsán már esett szó. Az említett novelláris változásokat követően átalakult a Btk. 292-293-294. §-aiba foglalt rossz minőségű termék forgalomba hozatala. Új köntösben jelent meg a 295. § szerinti minőség hamis tanúsítása, a 296. §. pedig a 2012. január 1-jétől történő módosítását követően az áru hamis megjelölése címszó alatt tartalmazott szabályokat.

A fogyasztó védelmében jelent meg és az 1994. évi IX. törvény 12.§-ával került az 1978. évi IV. törvényben rögzítésre a fogyasztó megtévesztése című tényállás, a 296/A. § szerint.

2005. szeptember 1. napjától a 2005. évi XCI. törvény 14. §-ával került a Btk-ba a versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban című tényállás, amelyet a hatályba lépést követően, a 2009. évi LXXX. törvény 56. §-ában foglaltak, illetőleg a 2011. évi CLXXV. törvény 80. § f). pontja szerinti módosító rendelkezések érintették.

Az előbb jelzett tényállások közül a 296. § szerinti áru hamis megjelölése című tényállás¹⁴ közvetlenül a versenytársak érdekei érvényesítésével, illetőleg védelmével kapcsolatos szabályt tartalmaz.

Álláspontom szerint a versenytársak érdekeit szolgáló bűncselekmény jelent meg az 1978. évi IV. törvényben, a 296/B. paragrafussal becikkelyezve, versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárással címmel.¹⁵

E tényállások tehát elsődlegesen a versenytársak magatartása vonatkozásában tartalmaznak rendelkezéseket és amikor azt vizsgáljuk, hogy a Btk-beli tényállások közül melyek kifejezetten a versenytársak védelmét megjelenítő tényállások, ez utóbbiakra kell gondolnunk az 1978. évi IV. törvény szabályozását illetően.

A rossz minőségű termék forgalomba hozatala című tényállással kapcsolatosan szeretnék utalni azokra az elkövetési magatartásokra, illetőleg azokra a törvényi fordulatokra, amelyek egyébként már az 1961. évi V. törvényben megjelentek.¹⁶

¹⁴ Áru hamis megjelölése 1978. évi IV. törvény 296. § (1) Aki árut a versenytárs hozzájárulása nélkül – olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel, vagy elnevezéssel állít elő, amelyről a versenytárs, illetőleg annak jellegzetes tulajdonsággal rendelkező áruja ismerhető fel, vagy ilyen árut forgalomba hozatal céljából megszerez, tart, illetve forgalomba hoz, büntetett követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt jelentős mennyiségű vagy értékű árua követik el.

¹⁵ 296/B.§ (1) Aki a közbeszerzési eljárás, illetve a koncesszió köteles tevékenységre vonatkozóan kiírt nyílt vagy zártkörű pályázat eredményének befolyásolása érdekében az árak (díjak), illetőleg egyéb szerződési feltételek rögzítésére, illetve a piac felosztására irányuló megállapodást köt, vagy más összehangolt magatartást tanúsít, és ezzel a versenyt korlátozza, büntetett követ el és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő [...]

¹⁶ 292.§ (1) Aki rossz minőségű terméket jó minőségű termékként értékesít, használatba ad, illetve forgalomba hoz, vagy ezek iránt intézkedik büntetett követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő [...]

Hasonlóképpen, álláspontom szerint a fogyasztók védelmét biztosító büntető törvényi rendelkezés a 295. §-ba becikkelyezett minőség hamis tanúsítása című tényállás, amely a valótlan adat tanúsításának megtiltásával szolgálja a fogyasztók érdekeit.¹⁷

A rendszerváltást követően az 1994. évi IX. törvénnyel becikkelyezett fogyasztó megtévesztése nevű tényállás a korábbiakhoz képest új köntösben jelenik meg. E tényállással összefüggésben már nem a gazdasági érdekek védelme az elsődleges, hanem kifejezetten a fogyasztó érdekvédelme kerül előtérbe.¹⁸

Az 1978. évi IV. törvénynek a gazdasági bűncselekmények fejezetébe tartozó tényállások mellett – miként a történeti áttekintés kezdetén már utalás történt –, szintén szükséges megemlíteni azt, hogy a törvény változatlanul tartalmazza az ártalmas közfogyasztási cikkel kapcsolatos tényállást, visszaélés ártalmas közfogyasztási cikkel címen és a közegészség elleni bűncselekmények között helyezi el a Btk. 279. §-ban.¹⁹

Az említett rendelkezésekre történő vázlatos utalásból adódóan kérdésként merül fel az, hogy a hatályos, 2012. évi C. törvény megalkotása más megvilágításba helyezte-e a fogyasztók védelmével, illetőleg a versenytársakkal kapcsolatos tényállásokat, jelent-e a hatályos szabályozás, illetőleg tartalmaz-e a hatályos szabályozás ebben a körben új rendelkezéseket.

Az első rátekintésre jelentős változásnak tűnik az, hogy a hatályos Btk. a fogyasztó és versenytársvédelmi tényállásokat a korábbi törvényben megszokott gazdasági bűncselekmények fejezeteken kívül önálló fejezetben helyezi el. A törvény XLII. fejezete önálló címben tárgyalja a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekményeket. A 415. §-ban kerül sor a rossz minőségű termék forgalomba hozatalának beírására, a 416. § tartalmazza a megfelelőség hamis tanúsítása nevű tényállást, ami egyértelműen a minőség hamis tanúsítása nevű korábbi tényállás jogutódjaként jelenik meg, a 417. §-ban a fogyasztók megtévesztése nevű tényállás szerepel, a 419. § a korábbi áru hamis megjelölése című tényállást követően a korábbi elkövetési magatartást a versenytárs utánzása című tényállásban rögzíti, illetőleg a 420. § a versenyt korlátozó közbeszerzési és koncessziós eljárásban cím alatt tartalmazza azokat a

293. § Aki termék minőségének megállapítására vonatkozó szabályokat megszegi és ezzel lehetővé teszi hogy a terméket a valóságosnál jobb minőségűnél értékesítsék, adjanak használatba, vagy hozzanak forgalomba, büntetést követ el és három évig szabadságvesztéssel büntetendő.

294. § A kötelezően alkalmazandó nemzeti szabvány hatálya alá tartozó termék akkor rossz minőségű, ha a szabványban meghatározott legalacsonyabb minőségi követelményeknek felel meg [...]

¹⁷ 295. § (1) Aki minőséget tanúsító okiratban jelentős mennyiségű vagy értékű áru minőségéről valótlan adatot tanúsít, büntetést követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő [...]

¹⁸ 296/A. § (1) Aki az áru kelendőségének felkeltése érdekében nagy nyilvánosság előtt az áru lényeges tulajdonsága érdekében valótlan állít vagy valós tény megtévesztésre alkalmas módon állít, illetőleg az áru lényeges tulajdonságáról megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad, vétséget követ el és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő [...]

¹⁹ A visszaélés ártalmas közfogyasztási cikkel című tényállást az követi el, aki [...]

279. § (1) Aki forgalomba hozatal céljából olyan közfogyasztási cikket készít vagy tart, amely az egészségre ártalmas, illetőleg aki ártalmas közfogyasztási cikket, illetőleg az is megvalósítja a tényállást a (2) bekezdés szerint, aki ártalmas közfogyasztási cikket forgalomba hoz, továbbá a korabeli jogalkotó az előbbi bekezdés gondatlan alakzatát is bűncselekményé nyilvánította.

magatartásokat, amelyeket a közbeszerzési, illetőleg koncessziós kötelezettségekre vonatkozóan a civilisztikai szabályok is tartalmazzák. Újdonság a fejezetben, hogy ide kerül az üzleti titok nevű tényállás, a 418. § szerint. Megjegyzendő, hogy a hatályos Btk. 418. §-a azt a situációt vonja deliktum alá, amikor valaki jogtalan előnyszerzés végett vagy másnak vagyoni hátrányt okozva üzleti titkot jogosulatlanul megszerez, felhasznál, más személy részére hozzáférhetővé tesz vagy nyilvánosságra hoz.

A tényállás álláspontom szerint egyértelműen a versenytársak védelmét szolgáló tényállásként jelenik meg. Egyrészt a tartalmára tekintettel, másrészt a Btk. rendszerében történő elhelyezésére figyelemmel, s arra is tekintettel, hogy a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények, valamint a fogyasztók érdekeit károsító tényállások között van elhelyezve.

A rövid intézménytörténeti összefoglaló alapján egyértelműen megállapítható, hogy a fogyasztóvédelmi, illetőleg a versenytársak védelmét, a gazdasági verseny tisztaságát érintő büntetőjogi szabályozásban a Csemegi-kódextől kezdve jelentős változás következett be. E változást talán az jelzi legjobban, hogy a hatályos Btk-ban már e tényállások önálló fejezetben, az egyéb gazdasági jellegű bűncselekményekhez képest elkülönítetten kerülnek szabályozásra. Jelentős az a tendencia, amely alapján a jogalkotó felismerte azt, hogy e tényállásokban jelentős speciális vonások találhatók. Ez indokolja álláspontom szerint a többi, a gazdasági élet működésével kapcsolatos tényálláshoz képesti elkülönültségüket, és indokoltá teszi azt is, hogy a csalási jellegű bűncselekmények között is külön helyet kapjanak.

3. Keretdiszpozíciók vagy teljes egészében önálló normatartalom?

Áttekintve a hatályos fogyasztóvédelmi és versenyjogi szabályokat, valamint a már érintett büntetőjogi tényállásokat szinte azonnal észrevehető, hogy a büntetőjogi tényállásokhoz kapcsolódó értelmező rendelkezések nem teljes körűen tartalmazzák a mögöttes szabályok lényeges fogalmát. A Btk-beli értelmező rendelkezés (421. §) a termék és az áru fogalmát határozza meg, mely szerint a termék minden birtokba vehető, forgalomképes ingó dolog, és a dolog módjára hasznosítható természeti erők.

Az értelmező rendelkezés szerint árunak tekintendő a termék, az ingatlan, a szolgáltatás és a vagyoni értékű jog.

Az előbbieken túl a hatályos büntető kódex tehát nem határozza meg a lényeges fogalmakat, nem rögzíti például a fogyasztó, a termelő, forgalmazó, versenytárs, a vállalkozó fogalmát. Mindezekből következően az említettek vonatkozásában a tényállások keretdiszpozícióként viselkednek, a jogértelmezés kereteire irányadó az 1/1999. BJE.

Az előbbiekkal kapcsolatosan egyébiránt felmerült a kérdés, szükség van-e a büntetőjogi normákban az értelmező rendelkezésekkel nem érintett fogalmakra tekintettel arra, hogy a hatályos büntetőjogi szabályozás zöme a fogyasztók

büntetőjogi védelmét szolgálja. Először néhány gondolatot meg kell fogalmazni a fogyasztó fogalommal kapcsolatban.

A Molnár Gábor Miklós által leírt fogyasztó fogalom arra utal, hogy 2008. augusztus 31. napjáig a fogyasztóvédelmi törvény úgy rendelkezett, hogy a törvény alkalmazásában a fogyasztó az a személy, aki gazdasági vagy szakmai tevékenységi körén kívül árut vesz, rendel, kap, használ, illetve akinek a részére szolgáltatást végzik, továbbá, aki az áruval vagy szolgáltatással kapcsolatos tájékoztatás, ajánlat címzettje.²⁰

A fogyasztóvédelmi törvény 2008. szeptember 1. napjától történő módosult fogyasztó fogalma szerint: fogyasztónak tekintendő az önálló foglalkozási és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy, aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz, vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje.

Az említett változásokra tekintettel logikusnak tűnik az 1/1999. BJE-ben foglalt szabály alkalmazása.

A fogyasztó fogalmával kapcsolatban Madai Sándor álláspontja szerint az érintett tényállások közös vonása az, hogy csupán elnevezésükben található meg a fogyasztó kifejezés, az a tényállások szövegében nem szerepel. Ez azért tekintendő szerencsés jogalkotói megoldásnak, mert így elkerülhető az a jogalkalmazói dilemma, hogy kit nevezünk fogyasztónak, illetőleg melyik jogszabályt kell figyelembe venni a büntetőjogi fogyasztó meghatározásához.²¹

Tóth Mihály az 1978. évi IV. törvény 296/A. §-ban meghatározott fogyasztó megtévesztése című tényállással összefüggésben a fogyasztó vonatkozásában az alábbiakat hangsúlyozza: „Néhány ügyben szerzett tapasztalat okán nem látom feleslegesnek hangsúlyozni, hogy ilyenkor a nyomozásnak nem e konkrét (vagy más) személyek felkutatásán és a szer rajtuk gyakorolt valódi hatásának feltárásán kell fáradoznia. A bűncselekmény ugyanis nem azáltal valósul meg, hogy bármely konkrét személy esetében valamely szer kiváltotta-e a hirdetett hatást, hanem azáltal, hogy az adott szer általában nem alkalmas például a hirdetett hatás kiváltására, vagyis arra objektíven nem használható.”²²

Karsai Krisztina több szempontból elemzi a fogyasztó fogalmának kérdéseit. Utal arra, hogy az egyes büntető tényállásokban a fogyasztó fogalom eltérő funkciót tölt be. Van olyan tényállás, amelyben csak a fogyasztó elnevezése jelenik meg, más tényállásban a tényállás egyes elemeként kerül megfogalmazásra, illetőleg bizonyos esetben mögöttes zsinórmértékként szerepel.²³

²⁰ BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál: *Büntetőjog II.* Busch Béla (szerk.). HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2012. 806.

²¹ MADAI Sándor: *Fogyasztóvédelmi büntetőjog? - megjegyzések a fogyasztók védelmét sértő, megtévesztő típusú bűncselekmények szabályozásához.* Szikora Veronika (szerk.): *A fogyasztóvédelmi jog új irányai az elméletben és a gyakorlatban.* 2007. május 17-18. napján megtartott konferencia tanulmánykötete, Debrecen, 107.

²² TÓTH Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények.* KJK Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2002. 227.

²³ KARSAI Krisztina: *Fogyasztóvédelem és büntetőjog.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2011. 233.

Álláspontja szerint a mögöttes joganyagban megfogalmazott különböző fogyasztó fogalomra, illetőleg a fogyasztó fogalomnak az egyes büntetőjogi tényállásokban történő eltérő megjelenésére is figyelemmel megfontolandó megoldás lehetne a fogyasztó önálló, büntetőjogi fogalmának bevezetése.²⁴

A fogyasztó fogalmához kapcsolódó dilemmákhoz hasonló kérdések jelennek meg az általam felsorolt, de a hatályos Büntető Törvénykönyv idevonatkozó értelmező rendelkezésében nem szereplő fogalmakkal összefüggésben is. Az értelmező rendelkezések hiánya véleményem szerint problémát okozhat a későbbiekben az alábbiak szerint:

A hatályos Büntető Törvénykönyv, ahogy arra már korábban utalás történt, a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekményeket önálló fejezetben szabályozza. Jól érzékelhető tehát a változás iránya e speciális tényállásokkal kapcsolatosan, vagyis az az irány, amely szerint a speciális tényállásokat a jogalkotó ma már egy fejezeten belül gyűjtötte össze, szakítva azzal a szabályozással, amely a korábbi kódexekre volt jellemző.

Ez az irány nyilvánvalóan felveti azt a lehetőséget, hogy szükségessé vált a teljeskörű fogyasztóvédelmi büntetőjogi szabályozás. Ez az irány elvezethet ahhoz az állapothoz, hogy már az egyes büntető tényállásokban ne csak utalásszerű szabályok legyenek, hanem szakítva e tényállások vonatkozásában a keretdiszpozíció jelleggel, teljes egészében önálló tartalom jelenjen meg, amely részint a tényállásban, részint pedig az értelmező rendelkezésekben teljes körűen tartalmazza azokat a fogalmakat, melyek jelenleg csak a mögöttes fogyasztóvédelmi, illetőleg versenyjogi szabályokban érhetők tetten.

Fenntartom az említett álláspontot annak ellenére is, hogy Karsai Krisztina álláspontja szerint „a jelen büntetőjog szövetében nincs olyan meggyőző mintázat, ami megfelelően megalapozná a kijelentést, hogy létezik – elkülöníthető – fogyasztóvédelmi büntetőjog.”²⁵

Mindenesetre a hatályos büntetőjogi szabályozás alapján az elkülönített, önálló fejezetben rögzített versenyjogi és fogyasztóvédelmi tényállások álláspontom szerint felgyorsíthatják egy, a jelenleginél részletesebb, pontosabb, fogalmaiban egységesen meghatározott fogyasztóvédelmi és versenyjogi büntetőjog megjelenését.

4. Összefoglaló

Írásomat azzal kezdtem, hogy a fogyasztóvédelem és a versenyjog gyakorlatilag a XX-XXI. század szellemi terméke.

A magyar szabályozásban jól érzékelhető változás, korszerűsödés és fejlődés következett be. Álláspontom szerint a hatályos magyar szabályozás a fogyasztóvédelem és a versenyjogi büntetőjogi normarendszert illetően nem az utolsó állomás.

²⁴ KARSAI: i.m. 234.

²⁵ KARSAI: i.m. 250.

A büntetőjogi szabályok alakulását nyilvánvalóan meghatározza a társadalmi környezet, a technikai, gazdasági fejlődés. E változás különböző elemei nyilvánvalóan új szabályok beillesztésére ösztönözhetik a jogalkotót e körben is. Talán megfontolandó az az irány, amely a későbbiekben egy, a specialitás elvének jobban megfelelő fogyasztóvédelmi és versenyjogi fejezet megalkotását teszi majd szükségessé a büntető jogszabályok között.
